



กณิปัญญาพินบ้าน

ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

karn\_chatchawan@hotmail.com



กวาดบ้านกวาดช่อง ชักเสื่อชักผ้า  
กั้นนอนหมอนมุ้ง เอาสิ่งสกปรกที่สั่งสมมา  
ตลอดทั้งปี ให้ออกไปพร้อม ๆ กับปีเก่า  
อาบน้ำสระพม ชำระล้างเทื่อโคล ให้ไหลส่วงไป  
กับปีเก่า นี่เป็นกิจกรรมของชาวไทยทุกคน  
ในวันสังขารส่อง 13 เมษายน  
ซึ่งเป็นวันแรกของเทศกาลสงกรานต์

# คุณค่า ประเพณีสงกรานต์

## สิ่งที่ซ่อนลึก

นอกจากชำระล้างกายภายนอกแล้ว ยังเป็นการชำระล้างใจ  
ที่ได้ซึมซับรับเอาสิ่งไม่ดีไม่งามเข้ามาทำให้ใจขุ่นมัว ใจไม่เป็นกุศล หม่นหมองซึมเศร้า สิ่งต่าง ๆ ที่  
เกาะกินหัวใจ ชำระสะสางให้ใจใสสะอาดหมดจด สำหรับต้อนรับสิ่งใหม่ ๆ ที่กำลังมาพร้อมกับปีใหม่  
การบัตกวาดสิ่งสกปรก สิ่งไม่ดีไม่งาม ทั้งภายนอกภายในและจิตใจ มีความจำเป็นสำหรับชีวิตคนเรา  
ในวิถีชีวิตปกติต้องพบเจอกับเรื่องราวทั้งสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี การดำรงสิ่งที่ดีไว้และหาเวลาหาโอกาส  
ชำระล้างสิ่งไม่ดีออกไปนั้น ทำให้ชีวิตที่ก้าวเดินไปข้างหน้านั้นมีความงดงาม มีชีวิตอันสงบสุข





3

1. ครีวดำหัวในประเพณีสงกรานต์
2. ตานซ้อ ตุง ไล่หมู ตุงราศีปีเกิด
3. เจดีย์ทรายถวายวัด

14 เมษายน ตระเตรียมข้าวของในวันเนา หรือ วันเนา สาว ๆ จะช่วยกันตำแป้ง ทำขนมข้าวเกรียบ ข้าว-ควบ ข้าวแคบ ขนมจ็อก อาหารพื้นบ้าน เอกะระดาซาวหลาย ๆ สีมัดตดซ้อ ตัดตุง ตามราศีปีเกิด เตรียมไว้ทำบุญในวันรุ่งขึ้นมีการขนทรายเข้าวัด เป็นการนำทรายถวายดินจากการที่ทรายติดเท้าเราออกจากวัดตลอดทั้งปี และตามคติการได้บุญกุศลมากเท่าเม็ดทรายที่มากมายจนเหลือคณานับ สมัยก่อนนั้นไปขนทรายกันที่แม่น้ำลำคลอง หมู่สาวถือโอกาสได้ช่วยกันขนทราย พุดคุยเกี่ยวพาราสิกับผู้รักใคร่ชอบพอ เล่นน้ำกันสนุกสนาน ที่สุดแล้วทรายของทุกคนไปกองล้นที่ลานวัด ผู้เฒ่าผู้แก่ช่วยกันสานไม้ไผ่เป็นวงกลมซ้อนลดหลั่นให้สูงขึ้นเป็นรูปเจดีย์ มีช่องสำหรับใส่ทรายลงไปรอบ ๆ ก่อเป็นเจดีย์ทราย มีความหมายคล้ายพระธาตุ

วันนี้จะเป็นวันที่ทุกคนมีอารมณ์แจ่มใสไม่ขุ่นมัว พุดจาแต่คำดี ๆ ไพเราะเสนาหู ไม่มีการว่าร้ายใส่อารมณ์บูด ทำจิตให้ว่าง รอรับบุญกุศลบุญदानในวันพญาวันที่จะมาถึงในวันรุ่งขึ้น

รุ่งเช้าวันพญาวัน 15 เมษายน ลูกขึ้นแต่เช้า เตรียมหุงหาอาหาร ขนม ผลหมากรากไม้ พากันไปทำบุญที่วัด ถวายอาหารแด่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป นำช่อตุงราศีปีเกิดที่เตรียมไว้ไปปักถวายที่เจดีย์ทราย ฟังเทศน์ฟังธรรมอานิสงส์ปีใหม่สงกรานต์ร่วมกันทั้งหมู่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ทำพิธีบูชาจะถวายทานหิ้งพระที่บ้าน หอมัญยา หอมืออารักษ์บ้าน ก่อนที่จะไปวัด

ผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อบ้านแม่บ้าน หมู่สาว ลูกเล็กเด็กแดง แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ต้อนรับวันพญาวันซึ่งถือเป็นวันที่ดีที่สุดในปี

ในวันนี้หลายท้องที่เริ่มพิธีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ไม้ท่อนยาวปลายมีง่ามแห่นำไปค้ำกิ่งต้นโพธิ์เป็นการคำจุนศาสนา ให้มันคงยั่งยืนจวบจน 5,000 ปี รวมทั้งเป็นการสืบชะตาอายุตัวเองให้ยืนยาวด้วยพร้อมกัน

วันนี้จะมีการสงฆ์พระพุทธรูป พระสงฆ์ที่เคารพนับถือ คนเฒ่าคนแก่ที่เคารพเป็นการขอขมาภัยในสิ่งที่ได้กระทำล่วงเกินทั้งกาย วาจา ใจ มีเครื่องสักการะ หมากส้ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน น้ำขมิ้นส้มป่อย ขนม เสื้อผ้า ข้าวของ จากนั้นก็ขอศีลขอพร ไส้สรรพเคราะห์ สรรพโศก สรรพโรค สรรพภัยทั้งหลายอย่าได้กรายใกล้ ให้มีอายุมันยืนยาว อาชีพการงานเจริญรุ่งเรือง ได้รับแต่สิ่งดีสิ่งงามตลอดปีใหม่ที่มาถึง

ช่วงนี้เป็นเวลาของตระกูล เครือญาติอยู่กันพร้อมหน้า ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ พี่น้อง ลูกหลานเหลน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ทำงานไกลแค่ไหนก็จะกลับมาพบเจอกัน พุดคุยสารทุกข์สุกดิบ ให้กำลังใจ สื่อสารเติมพลังความสัมพันธ์อันอบอุ่นให้แก่กันและกัน

วันนี้เช่นกันที่บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายถือเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ จึงจัดพิธีขึ้นครุ ยกครู กินอ้อผญา ให้เกิดสติ ปัญญาแตกฉาน การตั้งจิตอธิษฐานในยอดแห่งวัน สร้างพลังความมุ่งมั่นมุมานะในการสืบต่อวิชาความรู้อันแรงกล้า

ถัดมาเป็นวันปากปี วันที่ก้าวสู่ปีใหม่ พิธีกรรมสำคัญของชุมชนจะเป็นพิธีสงเคราะห์บ้านหรือสืบชะตาบ้านผ่านไป 1 ปี การอยู่ร่วมกันในชุมชนอาจมีการกระทบ





4. สรงน้ำพระจากหิ้งพระที่บ้าน  
5. ไม้ค้ำโพธิ์ เตรียมนำไป  
เข้าพิธีแห่ไม้ค้ำ



กระทั้งกัน ชัดแย้งกัน  
ไม่พอใจกัน มีเรื่อง  
เดือดร้อน ภัย พิบัติ  
ฝนแล้งน้ำท่วม โรคภัย  
ไข้เจ็บ วันนั้นคนทั้งชุมชน  
จะมาร่วมกันที่หออารักษ์  
บ้าน ใจบ้าน หรือหลักบ้าน  
ทำพิธีปัดเคราะห์ไล่เคราะห์  
ภัยพิบัติต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นไป  
รับเอาสิ่งที่ดี ความอุดม-  
สมบูรณ์ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

นึกถึงบ้านเมืองเราทุกวันนี้ มีความไม่เข้าใจกัน  
ไม่ลงรอยกันมากมาย เป็นธรรมดาของการอยู่ร่วมกันของ  
ผู้คนในสังคม แน่นนอนย่อมมีความแตกต่าง แต่สังคมขาด  
พิธีกรรม กุศโลบาย วิธีการจัดการให้เกิดการอยู่ร่วมกัน  
อย่างสันติสุข ที่จำเป็นต้องมีการชำระสะสางภาวะจิตใจ  
ให้อยู่ในศีลอยู่ในธรรม ละวางตัวตนของแต่ละคน การอยู่  
ร่วมกันอย่างสงบสุขจึงจะเกิดขึ้น

หลังจากวันปากปีแล้วจะเป็นวันปากเดือน ปากวัน  
ปากยาม ตามลำดับ ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะยังมีกิจกรรม  
พิธีค้ำหัวสำหรับผู้ที่เคารพนับถือที่อยู่ไกลจากหมู่บ้าน  
ออกไป เป็นพระสงฆ์ที่ชุมชนเคารพนับถือ ผู้เฒ่าผู้แก่  
ผู้หลักผู้ใหญ่ที่อยู่ในศีลกินในธรรม สร้างคุณงามความดี  
ให้กับหมู่บ้าน

พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้หลักผู้ใหญ่ ที่มีศีลมีธรรม

นั้นเป็นผู้นำทางหลักธรรม เป็นสถาบันที่คอยสืบทอด  
ศีลธรรม จริยธรรมจากอดีตมาสู่ยุคปัจจุบัน เป็นหลัก  
ของบ้านของเมือง ผู้นำชุมชน ลูก ๆ หลาน ๆ ได้  
มานอบน้อมขอสุมาคารวะพร้อมทั้งรับคำพร คำ  
แนะนำ คำสั่งสอนอันเป็นทางแห่งปัญญา นำมาใช้  
ในการดำเนินชีวิตต่อไป

ประเพณีสงกรานต์ จึงมิใช่การสาดน้ำกัน  
อย่างตึกคะนอง กินเหล้าเมายา ทะเลาะตอ้งตีกัน  
มิใช่การจัดงานใหญ่โตต้อนรับนักท่องเที่ยว หวัง  
จะให้หมีเม็ดเงินเข้ามาเท่านั้นเท่านั้น คุณค่าของประเพณี  
สงกรานต์เป็นเรื่องของการสืบสานวิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกัน  
อันจะนำไปสู่ความสงบสุข ชำระสะสางการกระทำต่าง ๆ  
ทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้ล่วงไปกับปีเก่า และน้อมรับปีใหม่  
ด้วยการเอาสิ่งที่ดีงาม ศีลธรรม เข้ามาอยู่กับตัวตน สร้าง  
ความสุขในการอยู่ร่วมกันของชุมชนและสังคม



ร่วมสืบสานองค์ความรู้และคุณค่าประเพณีปีใหม่เมือง  
ในงานสืบสานล้านนา  
วันที่ 7-9 เมษายน พ.ศ. 2549  
ณ โสภณสืบสานภูมิปัญญาล้านนา  
หลังโรงเรียนปิ่นสร้อยแยดสรีวิทยาลัย จ.เชียงใหม่  
เวลา 10.00-20.00 น.  
โทร. 0-5324-4231